

ELS NOBLES DE LA RIBERA D'EBRE (EDAT MODERNA)

SALVADOR-J. ROVIRA I GÓMEZ

Doctor en història.

Professor emèrit de la Universitat Rovira i Virgili

RESUM

Panoràmica de la noblesa a nivell general de Catalunya i de la comarca de la Ribera d'Ebre. S'aporten trets generals de la noblesa europea i catalana i es consideren els llinatges nobles riberencs, encara que de manera no extensa, dels Abària, Borràs, Bru, Castellbell, Castellví, Domènec, Jardí, Llar, Montagut, O'Callaghan, Oriol, Ossó, Pellisser, Saloni, Salvador, Tormé, Vellobar, Viana i Vilanova.

QUÈ S'ENTÉN PER NOBLESA?

Per noblesa entenem dues coses: la qualitat o condició de noble i el conjunt de nobles considerats com una classe social privilegiada que, per dret hereditari o per concessió d'un sobirà, gaudeix de prerrogatives particulars.

La noblesa, doncs, és una condició jurídica basada o bé en la sang o bé en un privilegi atorgat per aquell qui té el poder per fer-ho (rei, emperador, papa, etcètera), i se la pot definir com el grup social que gaudeix d'un estatus jurídic particular respecte de la resta de la societat.

Durant l'antic règim, la noblesa era l'estament més alt de la societat i els seus membres gaudien de privilegis per dret hereditari (noblesa de sang), per concessió del sobirà (noblesa de privilegi) o per l'exercici de determinats càrrecs públics (noblesa civil o de càrrec).

La pervivència del poder i la influència de la noblesa en els segles moderns rau en l'estructura de la societat que, a

causa del seu respecte per la tradició, estava poc preparada per acceptar innovacions i canvis estructurals. Així hom continuarà veient com a correcte que uns pocs manin i que la resta obeeixi. El general consentiment de la desigualtat implicava l'existència de fet i també de dret de membres de la societat amb atributs de superioritat per sobre del comú de la gent.

L'acceptació de la supremacia del noble per part de la societat venia del seu ofici de guerrer, dels serveis que feia a l'Estat, de la possessió de riqueses, etcètera, però molt especialment de la creença que hom tenia que les qualitats humanes es transmetien de pares a fills. Per això es pensava que uns eren millors que els altres pel sol fet de pertànyer a una línia de transmissió biològica que anys o segles endarrere havia demostrar les seves qualitats, les quals eren transmeses per la sang. Aquest principi restava reforçar per la creença que tots els membres d'un mateix ordre participaven d'un idèntic prestigi social per tal com a l'estament se li suposava uns comportaments i aptituds que estaven d'acord amb la general estimació de cada un dels elements corporatius del conjunt social. Això era possible pel fet que la societat de l'edat moderna era una col·lectivitat estructurada en estaments que configurava un model social jerarquitzat, basat en la desigualtat, en estrats socials, en compartiments que conferien uns determinats privilegis i obligacions als seus membres d'acord amb la reglamentació jurídica que tenien assignada. Es pot dir, doncs, que l'existència de la noblesa estava en la tendència natural dels pobles a estratificar-se i situar al capdavant els individus notables.

Una de les característiques essencials de la noblesa és la perpetuïtat. El subjecte noble, que ha nascut noble o ha obtingut aquesta condició per primera vegada, en conserva la condició durant tota la vida i la transmet als seus descendents, sense necessitat de cap altra condició o autorització prèvia, ja que la noblesa no prescriu mai i no depèn dels béns materials.

Pel que fa a la transmissió de la noblesa, cal tenir en compte si és de sang o de privilegi. La de sang es perpetua i no s'extingeix mentre hi ha descendència, ja que es transmet d'uns a altres per generació i línia directa de baró. Per saber si la noblesa de privilegi és transmissible, cal conèixer els termes en què la mercè ha estat atorgada. Si ho fou a títol personal, la transmissió és impossible, ja que el sobirà no ho autoritza; però si ha estat concedida al beneficiari i als descendents, aleshores es transmet con la noblesa de sang, és a dir, de manera ininterrompuda.

"LA NOBLESA,
DONCS, ÉS UNA
CONDICIÓ JURÍDICA
BASADA O BÉ EN LA
SANG O BÉ EN UN
PRIVILEGI ATORGAT
PER AQUELL QUI TÉ EL
PODER PER FER-HO."

"L'ESTRUCTURA
DE L'ESTAMENT
NOBILIARI CATALÀ
ERA SINGULAR I TENIA
POC A VEURE AMB LA
DELS ALTRES ESTATS
HISPÀNICS."

LA NOBLESA CATALANA DE L'EDAT MODERNA. GENERALITATS

Catalunya a l'edat moderna, tot i estar integrada dins la monarquia hispànica, gaudia d'una independència jurídica i política que la diferenciava dels altres països de la monarquia i, com a conseqüència, la seva doctrina nobiliària presentava trets diferencials, i per això l'estructura de l'estament nobiliari català era singular i tenia poc a veure amb la dels altres estats hispànics.

La noblesa catalana presentava una tipologia diversificada, producte de la graduació de l'honor, cosa que feia que uns nobles es veiessin supeditats a altres. Aquesta realitat esperonava els situats als nivells inferiors a assolir els superiors.

A Catalunya, la creació d'un noble es realitzava mitjançant un document sorgit de la potestat del rei, un rescripte regi, que contenia el privilegi concret que conferia noblesa a l'afavorit i, en pràcticament tots els casos, als seus successors. Normalment la noblesa només afectava els descendents masculins, però hi havia privilegis de noblesa *utriusque sexus* que ennoblien tant la descendència per via masculina com femenina del concessionari. En alguns casos, per ennoblir a l'ensems diversos germans, s'emprava la ficció jurídica de concedir el privilegi en nom del pare ja difunt com si encara fos viu.

L'accés a la consecució del rescripte s'havia de fonamentar en una sèrie de mèrits i serveis que el justificaven, per això era habitual que els sol·licitants i els seus ascendents haguessin exercit tasques militars, administratives o municipals, o gaudissin de graus acadèmics.

El sistema d'ennobliment mitjançant rescripte regi, propi de Catalunya, pervisqué fins a l'any 1836 i coexistí fins al Decret de Nova Planta amb el sistema de matrícula per a la categoria de ciutadans i burgesos honrats.

L'estament nobiliari català era compost per una sèrie de graus nobiliaris conferits per exclusiva gràcia del rei que, a més de tenir el monopoli de la potestat per decidir qui era ennoblit i qui no, regulava la manera de succeir-se.

Amb l'establiment del Decret de Nova Planta es començà a practicar la manera castellana d'obtenció de la noblesa de sang que permetia a l'individu que sumava amb els seus ascendents tres actes positius de noblesa sol·licitar ser considerat com a noble.

CATEGORIES NOBILIÀRIES

El màxim nivell corresponia a la grandesa. S'ha admès tradicionalment que la grandesa la crea Carles I l'any 1520 amb motiu de la seva coronació imperial (avui en dia es considera que no hi ha una data fundacional de la grandesa i que allò del 1520 és un invent de finals del Cinc-cents o del Sis-cents). Els grans tenien uns privilegis que els distingien de la resta de nobles. Destacaven, a més de poder romandre coberts davant del rei, el que a la capella reial es podien asseure, precedien els arquebisbes, entraven lliurament i en qualsevol moment a palau fins a la galeria dels retrats, estaven exceptuats d'allotjar tropes en els seus dominis, representaven al rei en els contractes matrimonials per procura, duïen el fèretre del monarca al sepulcre, si anaven a la guerra ho feien amb categoria de cap i sou de general, etcètera. Esdevenir un gran era la màxima aspiració de qualsevol noble titulat, però només uns pocs, els que gaudien del favor reial o disposaven d'influències palatines, ho aconseguïen. Tot i que la grandesa era atorgada de manera restringida, el nombre de grans no parà de créixer i, com a conseqüència, calgué establir categories que s'elaboraren a partir de la capacitat de romandre descoberts davant del rei. Així els grans de primera rebien del sobirà l'ordre de cobrir-se abans de parlar; als de segona classe, el rei els ordenava posar-se el capell després de parlar i abans d'escoltar la resposta reial, i els de tercera classe no es podien cobrir fins a no haver escoltat les paraules del monarca. Dins dels grans, el rang del protocol el dona l'antigor en l'obtenció de la grandesa i no pas el grau del títol que es posseeixi.

Els títols eren, de superior a inferior, duc, marquès, comte, vescomte i baró. Dins de cada grau, la precedència la fixava l'antigor de la concessió. Fins a la Nova Planta (1716), tots els títols catalans eren erigits sobre un feu territorial o possessió patrimonial, és a dir, sobre una jurisdicció senyorial més o menys plena.

La noblesa no titulada comprenia, de superior a inferior, els privilegis de noble del Principat, cavaller del Principat, ciutadà honrat, burgès honrat i generós. Estava disposat que una persona no podia accedir al grau superior si abans no tenia l'inferior, això, però, no sempre es complia. Els privilegis nobiliaris de la baixa noblesa o noblesa no titulada van tenir vida legal fins al 1836 en què, sense ser abolits expressament, van deixar de ser atorgats.

Darrere del grup dels nobles titulats figurava el dels nobles del Principat que hom podia reconèixer pel tractament de

"ESDEVENIR UN GRAN ERA LA MÀXIMA ASPIRACIÓ DE QUALESVOL NOBLE TITULAT, PERÒ NOMÉS UNS POCS, ELS QUE GAUDIEN DEL FAVOR REIAL O DISPOSAVEN D'INFLUÈNCIES PALATINES, HO ACONSEGUIEN."

don que gaudien en exclusiva. Els cavallers constituïen la part més baixa del braç militar. Els ciutadans i els burgesos honrats participaven de les prerrogatives dels nobles, però no posseïen divises ni escut heràldic ni tenien dret a utilitzar el *don* davant el nom, ni la partícula *de* entre el nom i el primer cognom.

LA NOBLESA A LA RIBERA D'EBRE

A la Ribera d'Ebre durant l'edat moderna no hi hagué alta noblesa, és a dir, nobles que duguessin els títols de duc, marquès, comte, vescomte o baró i sols es podia trobar baixa noblesa o noblesa no titulada de ciutadans honrats, cavallers i nobles del Principat de Catalunya.

La baixa noblesa fou reconeguda i acceptada durant tota l'edat moderna que, pel que fa a l'estament nobiliari, va dels inicis del regnat de Ferran II fins a la confusió d'estats en què la condició de noble que havia imperat durant l'antic règim canvià en desaparèixer l'Estat estamental; d'aleshores ençà l'única noblesa reconeguda fou la titulada, amb la qual cosa les persones tingudes fins aleshores per nobles, per haver rebut elles o els seus avantpassats un privilegi de ciutadà honrat, burgès honrat, cavaller o noble del Principat de Catalunya, ja no foren considerats com a tals per l'Estat i aquest tipus de privilegis, sense ser abolits expressament, deixaren de ser atorgats.

A la Ribera d'Ebre, en el decurs de l'edat moderna, trobem vint llinatges de ciutadans honrats, cavallers i nobles del Principat de Catalunya, dels quals cinc són cincentistes, set siscentistes, altres set setcentistes i un vuitcentista, segons aquesta distribució:

Segle XVI	Segle XVII	Segle XVIII	Segle XIX
		Abària	
		Borràs	
	Bru		
Castellbell			
Castellví			Castellví
		Domènec	
		Jardí	
		Llar	
	Montagut		
	Oriol	O'Callaghan	
Ossó			
	Pellisser		
		Saloni	
	Salvador		
	Tormé		
	Vellobar		
Viana			
Vilanova			

La condició de dissortada que té la Ribera d'Ebre pel que fa al seu patrimoni documental, en bona part perdut o destruït durant les revoltes i guerres dels segles XIX i XX, fa que l'investigador es trobi amb serioses dificultats a l'hora de voler emprendre un treball històric. Aquest és el cas pel que fa a la reconstrucció dels nobles d'època moderna que residien a la comarca, tot i això no hem desistit de fer-ho, encara que érem conscients que el resultat que aconseguiríem no seria brillant. La informació aconseguida és més aviat minsa i en bona part obtinguda en arxius de fora del territori comarcal, però a despit d'això la volem donar a conèixer al lector, a qui li diem que allò que li aportem només és el nostre particular estat de la qüestió l'any 2015 i que no ha de perdre l'esperança que en un futur la localització de nova documentació possibiliti superar el que avui posem al seu abast, conscients que el que li oferim amb la més bona voluntat del món no és altra cosa que una aproximació al que fou la baixa noblesa radicada a la Ribera d'Ebre durant l'edat moderna.

Tot i que els notaris del segle XIX i àdhuc del XVIII es mostren generosos amb els ciutadans honrats i no dubten pas a col·locar-los la preposició *de* entre el nom i el cognom, nosaltres no ho som tant i seguim la normativa que reservava l'ús de la preposició *de*, entre el nom i el primer cognom, als donzells, cavallers i nobles, per la qual cosa els llinatges de ciutadans honrats presents en aquest estudi surten sense la dita preposició.

CONSIDERACIONS BREUS DELS LLINATGES AVEÏNATS A LA RIBERA D'EBRE

L'espai que tenim per escriure el present article és limitat. Aquesta circumstància ens impedeix exposar tot el que sabem sobre la història dels llinatges i, conseqüentment, ens limitem a exposar bàsicament qui va ser el genearca o el primer individu de la nissaga que s'establí a la Ribera d'Ebre.

ABÀRIA

El llinatge Abària és originari de la població guipuscoana de Lazkao i tenia la condició d'*hidalgo* des de temps immemorial. Tot i això la plenitud nobiliària els arribà l'any 1642 quan Martí d'Abària aconseguí els privilegis de cavaller i noble del rei Felip III.¹

El primer Abària que vingué a les Terres de l'Ebre fou Llop d'Abària, que hi arribà l'any 1615 per fer-se càrrec de

"A LA RIBERA
D'EBRE DURANT
L'EDAT MODERNA
NO HI HAGUÉ ALTA
NOBLESA, ÉS A
DIR, NOBLES QUE
DUGUÉSSIN ELS
TÍTOLS DE DUC,
MARQUÈS, COMTE,
VESCOMTE O BARÓ
I SOLS ES PODIA
TROBAR BAIXA
NOBLESA O NOBLESA
NO TITULADA DE
CIUTADANS HONRATS,
CAVALLERS I NOBLES
DEL PRINCIPAT DE
CATALUNYA."

Fig. 1. Escut d'armes dels Abària

l'ofici d'ajudant de Martín García de Mendoza, mestre de l'obra de la catedral de Tortosa, amb dret a succeir-lo en la direcció de l'obra.²

Els Abària de la Ribera d'Ebre són descendents directes d'aquest mestre d'obres.

El primer Abària riberenc és el tortosí Alexandre d'Abària i Cardona, fill de Francesc d'Abària i d'Anglasell i de Josepa Cardona que nasqué el novembre de 1700.³ Traslladà la seva residència a Móra d'Ebre, on es casà amb Rosa Saloni. La seva mort s'esdevingué en una data que s'ha de situar entre 1759 i 1770 per tal com sabem que en la primera era viu i en la segona ja era mort.⁴ Fou pare de Josep-Esteve, Josepa i Francesca d'Abària i Saloni, lliures.⁵

Els Abària morencs tenien per armes (figura 1) les mateixes que els seus familiars tortosins, és a dir: d'or un arbre de sinople amb dos llops de sable travessats, un damunt l'altre, sobre el tronc.⁶

BORRÀS

Descendeixen d'Agustí Borràs i Elies, doctor en medicina i metge del capítol catedral tarragoní, que fou cònsol en cap de Tarragona els anys 1699 i 1711.⁷ Aquest doctor, el 6 de gener de 1702 aconseguí un privilegi de ciutadà honorat de Tarragona,⁸ en tot equivalent als privilegis de ciutadà honorat de Barcelona.⁹ El succeí el fill Josep Borràs i Móra, nascut a Tarragona el juliol de 1691.¹⁰

BRU

Eren de Móra d'Ebre, però tenien molts interessos a Riudoms, els quals ben segur havien heretat dels Llaberia. La nostra informació comença amb Bernat de Bru, que es casà amb la riudomenca Jacinta Llaberia. El trobem citat per primera vegada en un document tarragoní datat el 24 de març de 1657.¹¹ Degué morir entre el desembre de 1679 i el mateix mes de 1681, ja que d'aleshores ençà només apareix en la documentació el seu fill i successor Jacint de Bru i Llaberia.

CASTELLBELL

Són un dels vells llinatges de la vegueria de Tortosa citats per Cristòfol de Despuig en *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*.¹²

El 8 de febrer de 1500 Antoni-Guillem de Castellbell fou designat batlle de Flix, de la Palma i del Mas de Flix pels cònsols de Barcelona amb l'obligació de tenir cura del castell flixenc. La gestió d'Antoni-Guillem meresqué el vistiplau de les autoritats barcelonines, que li renovaren la confiança els anys 1503, 1508 i 1514.¹³ El comerç del blat era una de les activitats econòmiques principals d'aquest personatge, a qui li coneixem dues operacions de compravenda d'aquest cereal: la primera s'efectuà el 25 d'abril de 1503, conjuntament amb Mateu-Galceran de Castellvell, i consistí en la venda de 123 cafissos de blat a dos veïns de Flix, l'un cristià i l'altre sarraí;¹⁴ la segona es realitzà l'any 1527 amb els procuradors de Tortosa, que li adquiriren un centenar de cafissos, els quals li foren abonats el 17 de gener.¹⁵ Les darreres notícies que tenim d'Antoni-Guillem són del 22 de juliol de 1529, en què per conducte del mercader Francesc Gil pagà 6 lliures i 6 sous a Pere Llorenç, veguer de Tortosa,¹⁶ i del 16 de gener de 1530, en què consta que vivia a Flix.¹⁷

Altres Castellbell que coneixem són:

Gaspar de Castellbell, fill d'Antoni-Guillem, que es casà amb la tortosina Magdalena Oliver i Boteller, filla de Francesc Oliver i Alaix i Angelina Boteller i de Garret, fet que el féu esdevenir cunyat de Lluís d'Oliver de Boteller, vescomte de Castellbò. La núvia aportà un dot de 36.000 sous, dels quals 32.000 ho foren en censals; el dot fou correspost amb un escreix de 6.000 sous.¹⁸ El matrimoni amb una tortosina el féu establir a la capital del Baix Ebre.¹⁹

Baltasar de Castellbell, documentat entre 1532 i 1537, que seguí la carrera eclesiàstica i fou obtentor del benifet de Santa Maria de l'església de l'hospital de Tortosa,²⁰ prior de Flix, rector de Gandesa i canonge de Lleida.²¹

Tomàs de Castellbell, que el 10 de novembre de 1534 aconseguí el càrrec de notari i escrivà de Flix i la Palma.²²

Els Castellbell senyorejaren damunt Maials, de la qual població en foren senyors Gaspar de Castellbell, el seu fill Vicenç de Castellbell, que assistí a les corts de 1563, que ben segur és el monsenyor Castellbell, senyor de Maials, que el 3 de febrer de 1563 comunicà a Pere de Vilanova que la seva mare havia mort el dia 19 a Maials i havia estat duta a enterrar a Flix,²³ i Josep de Castellbell i de Moliner, que residia a Flix el 5 de març de 1591, en què ordenà procurador a Jaume d'Oliver de Boteller;²⁴ aquest senyor fou elevat a la condició de noble el 13 de juliol de 1599.²⁵

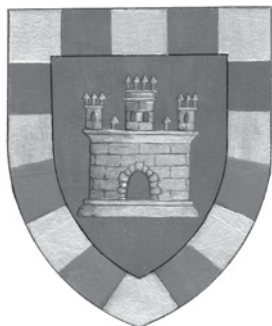

Fig. 2. Escut d'armes dels Castellví

CASTELLVÍ (1)

A la primera meitat del segle xv ja trobem els Castellví entre els dirigents de la vila de Flix; així, per exemple, Fritós de Castellví en fou el batlle de 1443 a 1447.²⁶

L'octubre de 1500 figura documentat a Flix Lluís de Castellví, que el dia 29 nomenà procuradors seus els tortosins Egidi Navarro i Arcadi Castro.²⁷

CASTELLVÍ (2)

Els Castellví setcentistes tenen dos geneaques per tal com els germans Antoni i Felip Castellví i Ambrós, fills del comerciant Antoni Castellví²⁸ i de la seva esposa Ramona Ambrós, assoliren la noblesa cadascú per la seva banda.

Antoni Castellví i Ambrós arribà a aquest món el 26 de maig de 1752.²⁹ Seguí les petjades del seu pare i es dedicà amb èxits als negocis, alguns dels quals els realitzà conjuntament amb el seu germà Felip. El 1805 sentí la pruija de l'ennobliment i aprofità la pluja de privilegis que Carles IV havia concedit per contribuir amb els serveis que oferissin els agraciats a les obres del moll de Tarragona,³⁰ per sol·licitar l'any 1805 un privilegi de ciutadà honrat que efectivament li fou concedit el 10 de juny de 1805 per tal com els seus avantpassats havien enllaçat amb famílies distingides i que durant la Guerra Gran havia fet "algunos Servicios a la Corona".³¹ El privilegi li costà 37.187 rals, els quals lliurà el 30 de maig de 1805 al tresorer de les obres del port Josep-Antoni de Castellarnau i Magrinyà.³² El 1818 fou proposat per a regidor degà de Flix, però hi renuncià al·legant que era noble, que tenia una edat avançada, un estat de salut precari i un fill menor d'edat que encara estudiava.³³ A Antoni el sobrevisqué el fill Vicenç de Castellví i d'Escolà, que prengué per muller Francesca Ortega i Salvat, filla del comerciant Llorenç Ortega i de Maria Salvat, amb qui establí capítols matrimonials el 17 de gener de 1828; la núvia aportà al matrimoni un dot de 7.050 lliures.³⁴

Felip Castellví i Ambrós fou, com el seu pare i el seu germà, un actiu home de negocis amb operacions comercials vinculades al riu Ebre, per a la qual cosa disposava de diverses embarcacions tant fluvials com marítimes.³⁵ Durant molts anys fou batlle de Marina de diversos pobles riberencs com Flix, Ascó o Vinebre des del 13 de febrer de 1775 fins al 1804, aquest fet li va ser considerat positivament quan demanà un privilegi de ciutadà honrat dels concedits per Carles IV per a les obres del moll tarragoní, el qual li fou atorgat el

19 d'agost de 1804.³⁶ Per concedir-li el privilegi es tingué en compte a més del suara dit que durant la Guerra Gran impulsà l'allistament de voluntaris i contribuí a les despeses de la contesa amb dos milers de rals, i quan Barcelona patí escassetat de grans féu grans esforços per abastir-la.³⁷ La condició de ciutadà honrat li semblà insuficient, per la qual cosa, el 1807, sol·licità un privilegi de cavaller que fou informat positivament en considerar-se que tenia un patrimoni de 75.200 lliures i una renda anual de 4.417.³⁸

El privilegi de cavaller li fou concedit el 12 de juliol de 1807, en considerar-se que havia “promovido la industria y aliviado la indigencia que padecían algunos vecinos de la referida Villa de Flix, proporcionándoles por medio de sus trabajos la subsistencia en la más crítica miseria”,³⁹ a més hom tingué en compte que havia “sido nombrada para adquirir empréstitos voluntarios para las presentes urgencias, y ha desempeñado tan cumplidamente su comisión siendo el primer subscriptor”,⁴⁰ per això la Cambra de Castella dictaminà que li fos concedit el privilegi de cavaller “para sí, sus hijos y descendientes por línea masculina, sirviendo con 5 mil reales de vellón [que s'afegien als 40.000 ja lliurats pel privilegi de ciutadà honrat], según arancel”⁴¹ i li fou atorgat un escut d'armes d'atzur amb un castell d'argent i bordura de peces d'argent (figura 2) idèntic al dels Castellví montblanquins abans que aquests hi afegissin al cap el tercejat amb les armes d'Aragó, Navarra i Sicília.⁴² Felip de Castellví estigué casat amb Francesca Pàmies i fou pare d'almenys tres fills: Antoni, Felip i Ramon de Castellví i Pàmies.

DOMÈNEC

Ramon Domènec i Guan, de Vinebre, aconseguí esdevenir ciutadà honrat de Barcelona el 29 d'abril de 1779.⁴³ Durant la Guerra Gran va ser comissionat pel corregiment de Tortosa per representar-lo en la Junta General del Principat de Catalunya, que, per iniciativa de l'Ajuntament i Junta de Sometent de Manresa, s'aplegà per tractar de com s'havia de contenir l'enemic francès i assegurar la defensa del Principat. El mèrit d'haver estat delegat a la Junta General afegit al fet que el seu patrimoni li produïa una renda anual de més de 2.500 lliures, “con las que se trata con el esplendor que los caballeros del país, sin que por ello padezca el estado llano”, en el dir de la Cambra de Castella, foren raons més que suficients per donar, el 3 de març de 1800, el vistiplau a la sol·licitud per part de Ramon Domènec d'un privilegi de cavaller amb la condició,

“AMB POSTERIORITAT AL MARÇ DE 1610, EN QUÈ ENCARA EL TROBEM A TORTOSA, PERÒ ABANS DEL 1611, TRASLLADÀ LA RESIDÈNCIA A BENISSANET PER TAL D'OCUPAR LA NOTARIA LOCAL, I AQUESTA DECISIÓ COMPORTÀ L'APARICIÓ DE LA BRANCA BENISSANETANA DELS GIL DE FEDERIC.”

però, d'haver de lliurar a l'erari públic un servei de cinc milers de rals.⁴⁴ La concessió del privilegi de cavaller li arribà, finalment, el 30 de juny de 1801.⁴⁵

GIL DE FEDERIC

Els Gil de Federic, de Benissanet, són una branca dels Gil de Federic tortosins i el seu genearca fou Jaume-Jeroni Gil de Federic, fill natural del cap de casa Francesc Gil de Federic i Tirbi, que el va tenir en unes relacions prematrimonials.⁴⁶ El pare el reconegué com a fill i en el testament que redactà l'any 1584 li deixà, per tal que es "col·loqués en matrimoni", 200 lliures que passaren a ser 600 en el testament de l'any 1588, i en el de 1600 li deixà "totes les mies notes y les notes que jo tinc en ma casa, juntament ab los prestatges y taulell del estudi per estas dites notes", més la casa que havia comprat a la vídua Granell per 400 lliures.⁴⁷ Jaume-Jeroni inicialment es dedicà a la compravenda de mercaderies (el 1596 és citat com a mercader), però posteriorment seguí la tradició familiar dels Gil de Federic i es féu notari. El 7 d'abril de 1596 establí capítols matrimonials amb Jerònima-Francesca Clua, que li aportà un dot de 400 lliures, amb qui s'esposà el 25 de novembre.⁴⁸

Amb posterioritat al març de 1610, en què encara el trobem a Tortosa, però abans del 1611, traslladà la residència a Benissanet per tal d'ocupar la notaria local, i aquesta decisió comportà l'aparició de la branca benissanetana dels Gil de Federic. Com a notari públic de la batllia redactà després de l'expulsió dels moriscos les cartes de població de Benissanet i Miravet. Va fer testament a Benissanet el 18 de setembre de 1632 i traspasà abans de 1635.⁴⁹

JARDÍ

El tivissà Josep Jardí, conegut com del Portal, rebé el 15 de gener de 1745 el privilegi de ciutadà honorat que li fou atorgat en atenció a "los particulares méritos y acreditada fidelidad [a la Corona]". Era fill de Josep-Mateu Jardí i germà de mossèn Pere Jardí, que fou canonge de Tortosa.⁵⁰ Va prendre per muller a Josepa Revull i de Fanega.⁵¹

LLAR

Els Llar de Garcia descendeixen de Josep de Llar i Carnisser, fill cabaler de Josep de Llar i Pasqual i de Maria Carnicer, que en el primer quart del segle XVIII s'establí a Reus a la

recerca d'una pubilla rica que li solucionés la subsistència i la trobà en la persona de Josepa Marsal i Miret, filla del botiguer Miquel Marsal i d'Úrsula Miret i néta de Miquel Marsal, pagès benestant de Garcia. Convingut el matrimoni es redactaren els capítols matrimonials a Reus el 9 de maig de 1728 i els Marsal hi feren heretament universal a la filla i néta, mentre que Josep de Llar es dotà amb les lliures paternes que li corresponien més el miler de lliures que li havia promès el seu germà Francesc, les quals no li serien pagades fins a la mort del donador.⁵² Poc després d'haver contret matrimoni morí el sogre, la qual cosa li permeté entrar en el gaudi i l'administració dels béns dels Marsal.⁵³ El succeí el fill Francesc de Llar i Marsal.

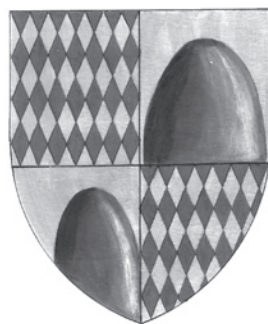

Fig. 3. Escut d'armes dels Montagut

MONTAGUT

El primer Montagut (figura 3) ennoblit és Jaume-Ramon de Montagut i Amargós, domiciliat a la Torre de l'Espanyol; era fill de Jaume Montagut i Cervera i Càndia Amargós i Pellisser. Rebé els privilegis de ciutadà honorat de Barcelona i de cavaller el 30 de setembre de 1656 i el 12 de març de 1674, respectivament.⁵⁴ Contragués tres matrimonis: el primer amb Josepa de Capsir, que morí abans del novembre de 1658;⁵⁵ el segon amb Felipa de Gras i Masdeu, filla de Joan de Gras i Sans i de Magdalena Masdeu, de Tarragona, dotada pels seus pares amb tres milers de lliures,⁵⁶ i el tercer amb Contesina Queralt, que morí abans de l'abril de 1671.⁵⁷ El 26 d'agost de 1673 reconegué Gaspar Llagues, farmacèutic de Reus, que li havia pagat 25 lliures per pensions de censals.⁵⁸ El de març de 1680 vengué a Josep-Antoni Oriol, ciutadà honorat de Barcelona, un censal d'un miler de lliures que li feia la municipalitat de Flix.⁵⁹ La mort de Jaume-Ramon s'esdevingué el 3 de gener de 1705.⁶⁰

O'CALLAGHAN

Els O'Callaghan pertanyen al grup de militars irlandesos nobles al servei del rei d'Espanya. La nissaga benissanetana dels O'Callaghan s'inicia amb Corneli O'Callaghan i Fitzgerald. El genearca dels O'Callaghan era capità del regiment d'Ultònia i havia nascut a la població irlandesa de Lahar-Donne; els seus pares foren Carles O'Callaghan i Elena Fitzgerald. Segons fra Pere O'Callaghan, citat per Vinaixa (1992), el primer dels O'Callaghan provenia d'una família noble i distingida que es veié obligada a emigrar a Espanya fugint de la persecució que aleshores patien els catòlics irlandesos.⁶¹ Inicià la carrera

Fig. 4. Escut d'armes dels Oriol

militar l'any 1708 com a cadet del regiment de Dilon, on romangué un any i mig; la continuà en el regiment d'Ultònia, on ingressà com a tinent l'any 1709, i el 1718 fou ascendit a capità, graduació que conservà fins a la seva mort. En total serví a l'exèrcit 28 anys, 8 mesos i 29 dies i durant aquest temps participa a l'acció de Pont de Montanyana (on fou ferit), a les batalles d'Almenara, de Saragossa i Villaviciosa, el setge de Barcelona, l'expedició a Mallorca, els setges del castell de Palerm, Messina i Gibraltar, així com a la reconquesta d'Orà. El seu servei actiu acabà el 1733, en què fou destinat a l'Estat Major de la plaça de Tortosa.⁶² L'any 1729 establí capítols matrimonials amb la benissanetana Paula Dameto i Margalef, filla de Vicent Dameto, i Gil de Federic, doctor en medicina, i de Magdalena Margalef i Vidal.⁶³ Corneli O'Callaghan sembla que morí a Orà l'any 1741.

ORIOI

Els Oriol (figura 4), de Flix, aconseguiren entrar en l'estament nobiliari l'any 1640 en la persona de Pere-Pau Oriol i Lecha, que el 30 de juliol de 1640 fou elevat a la dignitat de ciutadà honorat de Barcelona.⁶⁴ Era notari reial de Flix i estigué casat amb Isabel-Anna de Montagut.⁶⁵

OSSÓ

Els Ossó són un llinatge de donzells i cavallers aveïnat a Vinebre, des d'on han passat a altres poblacions de les Terres de l'Ebre i de Catalunya. El primer Ossó ennoblit de qui tenim notícia és Pere d'Ossó, que assistí a les Corts de Montsó de 1563.⁶⁶ Aquest personatge tingué plet amb Gabriel Àngel Sans, d'Ascó, que fou fallat al seu favor.

Dissortadament, en la història dels Ossó, hi ha un gran buit documental que ara per ara resulta difícil d'emplenar. Tot i això tenim la pedra de la porta forana de la casa pairal de Vinebre, que ens fa pensar en un Joan d'Ossó, possiblement fill i hereu de Pere, que la féu col·locar l'any 1568 fent constar ben clarament la condició de donzell del propietari.

Durant el segle XVII tenim Valeri d'Ossó, que l'any 1663 es casà amb Lluïsa Margarit i fou pare de Joan d'Ossó i Margarit; aquest prengué per muller Francesca Domènec i Montreal, i fou pare de dues filles: Ignàsia-Teresa d'Ossó i Domènec, que el 1724 es maridà amb Ramon Josep de Salvador i de Fluvià, i Francesca d'Ossó i Domènec, a qui trobem pledejant l'any 1756.

En el darrer quart del segle XVII el cap dels Ossó era Joan d'Ossó i d'Ossó, que assistí a les Corts de 1701 i que el 1702 obtingué de la Reial Audiència de Barcelona una sentència que el declarava d'estirp militar.⁶⁷ Estigué casat amb una Mauri i fou succeït pel fill Joan d'Ossó i Mauri, que assistí a les Corts de 1701 i 1705 i a la reunió de Braços de 1713.⁶⁸

Fill i germà, respectivament, d'aquests Ossó és Carles d'Ossó i Mauri que l'octubre de 1695 fou nomenat alferes de la companyia dels terços de la vegueria de Tortosa, que comandava el capità Francesc Vinyals.⁶⁹

El següent Ossó de qui tenim referències és Mateu d'Ossó, donzell de Vinebre, que el 23 de març de 1716 ordenà procurador seu a mossèn Pau Cabeça, clergue de l'església de Santa Maria de Montblanc.⁷⁰ El 21 de febrer de 1730 reconegué Úrsula Marsal, vídua de Miquel Marsal, botiguer de teles de Reus, un deute de 265 lliures per pensions vençudes de diversos censals creats a favor dels Marsal.⁷¹ Semblantment, el 5 de març de 1731, confessà que tenia amb Salvador Rosselló, veler de Reus, un deute de 29 lliures i 8 sous.⁷² El 17 de març de 1733, afirmà deure a Esteve Gassó i Gabriel Domenyó, negociants de Santa Coloma de Queralt, 94 lliures i 4 sous, que era el complement del preu de dues mules que els havia comprat.⁷³ Per últim, conjuntament amb el seu fill del mateix nom, reconegué deure a Bernat Nualart, negociant de Reus, 200 lliures, que era el que quedava d'un dèbit de 264 lliures establert el 1730; per liquidar-lo li creà un censal de 200 lliures que restà garantit per una finca de 10 jornals de vinya i oliveres situada a la partida del Pla, de Vinebre.⁷⁴

Ben segur és fill i hereu de l'anterior el Joan d'Ossó que l'any 1740 contragué matrimoni a Batea amb Clara Català i Bes, filla de dit poble.

Un altre Ossó setcentista és Gaspar d'Ossó, casat amb Josepa Vilanova, que atorgà les darreres voluntats davant el rector de Vinebre l'any 1760.⁷⁵ Fou pare de Joan, que l'heretà, i de Francesc a qui deixà 210 lliures en el seu testament.⁷⁶ Ambdós germans arribaren a un acord pel que feia a les 210 lliures en el sentit que Joan, mentre no les pogués pagar, cedia a Francesc una finca de terra campa de 4 jornals situada a la partida de les Cíviques del terme de Vinebre. La deixa testamentària fou feta efectiva el 23 de març de 1778, amb la qual cosa la finca retornà a Joan,⁷⁷ i molt possiblement fou pagada amb part dels diners obtingut amb la venda aquell mateix dia i a Josep d'Ossó i Català d'una peça de terra campa

"ELS OSSÓ SÓN
UN LLINATGE
DE DONZELLS I
CAVALLERS AVEÏNAT
A VINEBRE, DES D'ON
HAN PASSAT A ALTRES
POBLACIONS DE LES
TERRES DE L'EBRE
I DE CATALUNYA.
EL PRIMER OSSÓ
ENNOBLIT DE QUI
TENIM NOTÍCIA ÉS
PERE D'OSSÓ."

de 5 jornals, dita la Mitjana, la qual estava situada al terme d'Ascó, per 300 lliures.⁷⁸

PELLISSER

L'any 1690 trobem domiciliat a Móra d'Ebre el ciutadà honrat de Barcelona Joan Baptista Pellisser, probablement descendent de Domènec Pellisser, de Garcia, que registrà el privilegi de ciutadà honrat de Barcelona que li havia estat concedit al Llibre Verd del Braç Militar del Principat de Catalunya el 9 d'abril de 1649.⁷⁹ Aquest ciutadà honrat, el 16 d'abril de 1690, reconegué a Francesc Martí, tresorer del duc de Cardona, haver-li donat 50 lliures d'exaus per un arrendament.⁸⁰ Encara era viu el 9 de gener de 1737 i continuava residint a Móra d'Ebre.⁸¹

SALONI

Josep Saloni i Vidal fou nomenat ciutadà honrat de Barcelona l'11 de juny de 1721.⁸² L'any 1725 entrà en possessió dels béns de Francesca Pedret, vídua de Jaume Pedret, ja que aquesta senyora l'havia designat hereu en el testament que atorgà el 29 de juliol de 1723.⁸³

SALVADOR

El primer Salvador ennoblit de qui tenim notícia és Bertomeu-Blai de Salvador, que assistí a les corts de 1626 i fou fet cavaller el 28 de març de 1631.⁸⁴ Es casà amb una Pereandreu i fou pare de Pau de Salvador i Pereandreu, que prengué per muller una Serralta. Lliurà les darreres voluntats en mans de Josep Saloni, notari de Móra, el 30 d'octubre de 1689.⁸⁵

L'escut d'armes dels Salvador és d'atzur: una pomera de sinople acompanyada al cap del lema SALVADOR DISSOLUIT.

TORME

El 28 de febrer de 1598 trobem documentat el donzell Josep de Torme, de Móra, en l'acte de comprar a Àngela Botteller, vídua de Joan Jordà, un censal ja creat d'un centenar de lliures.⁸⁶

També eren de Móra els germans Josep-Jaume i Albert de Torme i de Liori. El primer fou veguer reial de Tarragona de 1613 a 1615⁸⁷ i assistí a les corts de 1626.⁸⁸ El segon nasqué a Móra el 8 d'agost de 1607 i escriví la *Misceláneas históricas y políticas sobre la guerra en Cataluña desde el año 1639*, obra

que restà inèdita fins l'any 1889, en què fou publicada a Esparreguera per Font i Boter.⁸⁹

Un altre Torme és Joan-Isidor de Torme i Salazar, resident a Móra l'any 1687, que era casat amb Rosa Dalmau i Miquel, filla de Joan Baptista Dalmau⁹⁰ el qual, el juliol de 1691, en què declarà no tenir recursos per dotar a la filla Flora, residia a Tortosa.⁹¹

VALLOBAR

Assoliren la noblesa amb Antoni Vallobar, de Móra d'Ebre, que obtingué un privilegi de ciutadà honrat de Barcelona el 22 d'abril de 1651 gràcies a la fidelitat que tant ell com els seus fills Josep, Pau i Simó mostraren a la causa de Felip IV de Castella. Concretament, Josep va fer constar davant el Consell d'Aragó que ell i els seus dos germans foren “los primeros tres Hombres que en dicha vila [Móra d'Ebre] y su comarca por su natural amor a Vuestra Real Majestad comenzaron a aclamarle por su rey y señor”, tot afegint que van servir-lo amb armes i mobilitzant “fadrines de Móra con los quales se fueron al coll de Albarca”, on s'uniren amb Lluís Josa, batlle de Vimbodí, Lluís Magrinyà i altres per tal d'escometre Josep de Margarit, i que un cop ho hagueren fet passaren a Reus d'on tornaren a Móra tot “persiguiendo y matando a quantos franceses salían de la plaza de Flix”, i que també anaren a cremar la barca de Miravet.⁹²

VIANA

El 12 d'abril de 1521 trobem domiciliat a Flix el donzell Fructuós de Viana, que era casat amb Lluïsa, vídua en primeres nocces del notari Lluís Prior.

VILANOVA

Els Vilanova flixencs gaudien de la confiança i el favor dels consellers de Barcelona, la qual cosa es demostrava a bastament en el moment d'efectuar els arrendaments de la senyoria o trobar algú per exercir la jurisdicció. Aquestes bones relacions amb els dirigents barcelonesos, juntament al fet que els Vilanova no descuidaren els estudis superiors i també s'introduïren en l'administració reial, els permeteren ascendir en l'escala social.

En el primer terç del segle XVI els Vilanova ja ocupaven un lloc preferent entre la classe dirigent de Flix, ens ho demostra el fet que M. Vilanova, el 8 de novembre de 1436 i

“ASSOLIREN LA NOBLESA AMB ANTONI VALLOBAR, DE MÓRA D'EBRE, QUE OBTINGUÉ UN PRIVILEGI DE CIUTADÀ HONRAT DE BARCELONA EL 22 D'ABRIL DE 1651 GRÀCIES A LA FIDELITAT QUE TANT ELL COM ELS SEUS FILLS JOSEP, PAU I SIMÓ MOSTRAREN A LA CAUSA DE FELIP IV DE CASTELLA.”

el 5 de febrer de 1441, aconseguí dels consellers barcelonesos unes deveses i terres a Flix,⁹³ mentre que Pere de Vilanova, el 28 de novembre de 1436, obtingué l'establiment al seu favor d'una part de la devesa situada prop del castell pel cens anual de tres morabatins,⁹⁴ i el 7 de setembre de 1443 concertà amb les autoritats de Barcelona la construcció d'un assut, un molí fariner, una nafora i una sèquia dins del terme de Flix al preu de la meitat de les rendes i de manera indefinida.⁹⁵ Tres anys més tard, el 13 d'octubre, Pere de Vilanova rebé l'encàrrec per part dels consellers barcelonins d'adobar el port a fi "que les mercaderies e barques navegants per lo riu hi pusquen sens perill passar e navegar",⁹⁶ i el 31 d'agost de 1447 li reiteraren una vegada més fer obres al port i a l'assut.⁹⁷ L'any 1460 Pere de Vilanova era el procurador de Flix i en qualitat de tal es presentà, el 28 de novembre, a la Palma d'Ebre, on exigí als homes del comte de Prades que havien ocupat la població que l'abandonessin i en resistir-se en capturà una vintena i se'ls endugué al castell de Flix, on els tancà.⁹⁸ El 9 de febrer de 1506 Pere de Vilanova fou nomenat batlle de Flix.⁹⁹ Fill d'aquest Vilanova era Tomàs de Vilanova, casat amb Àngela Ferrer de Bosquets, filla d'Antoni Ferrer de Bosquets, mercader de Falset, i germana de Joan Ferrer de Bosquets, canonge hospitaler de Tortosa, amb qui havia establert capítols matrimonials el 3 de març de 1505 davant el notari tortosí Jaume Serra; la núvia aportà un dot de 17.500 sous, dels quals tres milers ho foren amb censals.¹⁰⁰ Tomàs era doctor en dret i en els primers anys del segle XVI s'establí a Tortosa, on serví de regent de la batllia i fou fiscal de la cúria del veguer i de la batllia. El seu pare, el 30 d'abril de 1506, el nomenà el seu procurador.¹⁰¹ Vidu de la primera esposa, contragué segones noces, el 1508, amb Jerònima Corder, filla de Joan i Iolanda Corder i germana de Dionís Corder, el qual, com a cap de casa, la dotà amb 600 lliures, que foren correspostes per Tomàs amb un escreix de 300.¹⁰² Morí l'any 1528, possiblement el mes de desembre, ja que l'inventari dels seus béns fou començat a fer el 3 de gener de 1529.¹⁰³

Uns altres Vilanova són els germans Bartomeu, Francesc-Joan i Beatriu de Vilanova.

Bartomeu es casà amb Susanna de Perves i fou pare de Pere i Gaspar de Vilanova i de Perves. L'any 1563 i per un termini d'un any arrendà la pescada de Flix.¹⁰⁴ Estigué insaculat en la bossa del diputat militar per la vegueria de Tortosa i morí a Barcelona el 19 de novembre de 1570; fou soterrat a l'església de les monges de Santa Elisabet.¹⁰⁵

Francesc de Vilanova contragué matrimoni amb una Vallfort i fou pare d'Isabel de Vilanova i Valfort, que es maridà amb Simó Gual.¹⁰⁶

Beatriu es casà amb Pau Cerdà, de Tortosa, i els germans li prometeren un dot de 13.000 sous; per tal de satisfer-lo, el 23 de novembre de 1526 ambdós germans crearen al seu cunyat un censal de 350 sous anuals de renda.¹⁰⁷

Bartomeu de Vilanova acordà amb Francisco de España, mestre de cambra i receptor general de penes del rei, un pla per a l'educació a la cort del fill Gaspar. En el contracte s'establí que Francisco de España s'encarregaria, a canvi d'una quantitat en metàl·lic, de la formació del xicot. Aquesta aposta educativa fou molt útil per tal com gràcies a ella Gaspar pogué iniciar una carrera de càrrecs dins de l'administració, així fou nomenat gentilhome de la casa d'Aragó amb una ajuda de costa de 150 ducats, estigué al servei de Luis Méndez de Haro i, quan aquest es retirà, aconseguí comprar el càrrec de receptor general que aquest ocupava per 3.000 lliures.¹⁰⁸ Assistí a les corts de Montsó de 1563 i 1585 i fou senyor de Perves.¹⁰⁹ El 26 de gener de 1573 es casà amb Marianna Fernando, filla del cavaller valencià Manuel Fernando i vídua en primeres noces d'un cavaller també valencià cognomenat Blanes, que li aportà el considerable dot de 15.000 ducats.¹¹⁰ Fou pare de Gaspar de Vilanova i Fernando, que el succeí. El segon Gaspar de Vilanova fou lloctinent de mestre racional assistí a les corts de 1599 i 1626.¹¹¹ Aconseguí de Felip II el privilegi de noble del Principat de Catalunya el 13 de juliol de 1599.¹¹²

Pere de Vilanova i de Perves, fill de Bartomeu i germà de Gaspar, és conegut per les *Memòries* que deixà escrites, en les quals parla de la família Vilanova, de Flix, de Barcelona, de Catalunya i d'Espanya. L'any 1551 passà a Lleida per cursar estudis de dret i al cap de quatre anys obtingué el títol de batxiller i dos anys més tard guanyà per oposició "una cadira d'instituta en Lleyda".¹¹³ El 15 de maig de 1562 a Barcelona aconseguí el grau de doctor.¹¹⁴ El mateix any del doctorat tingué la desgràcia de perdre un ull i el fet el marcà pregonament.¹¹⁵ Fou convocat a les corts de Montsó de 1563, però no hi anà i féu procura a Gaspar Toralla.¹¹⁶ El 17 d'abril de 1565 contragué matrimoni amb Hipòlita Quintana, filla de Miquel Quintana, de Barcelona, que li aportà un dot de 4.000 lliures, 1.500 de les quals eren en diners i la resta en

"AQUESTES
FAMÍLIES SEGUIEN
UNES ESTRATÈGIES
BEN DEFINIDES. EN
ELS MATRIMONIS
IMPERAVA
L'ENDOGÀMIA,
ÉS A DIR, ENTRE
PERSONES DEL
MATEIX ESTAMENT I
A SATISFACCIÓ DE LA
FAMÍLIA, I QUAN ALGÚ
S'ATREVEIA A DESOBEIR
[...] NO ES DUBTAVA
PAS A DESHERETAR-
LO."

censals i joies.¹¹⁷ L'any 1569 el seu germà Gaspar féu gestions per aconseguir-li la tresoreria de Catalunya, que estava vacant per mort de Pere-Benet Codina, però no ho aconseguí.¹¹⁸ El 9 de març de 1571 fou insaculat en la bossa del diputat militar per la vegueria de Tortosa.¹¹⁹

A TALL DE CLOENDA

En contra del que s'esdevé en altres comarques, en les quals la noblesa es presenta concentrada en poques localitats i bàsicament en la capital comarcal, a la Ribera d'Ebre es troba repartida entre vuit municipis i ho fa d'aquesta manera:

— Ascó: Salvador.

— Benissanet: Gil de Federic, O'Callaghan.

— Garcia: Llar, Salvador.

— Flix: Castellbell, Castellví (1), Castellví (2), Oriol, Viana, Vilanova.

— Móra d'Ebre: Abària, Bru, Pellisser, Saloni, Tormé, Vellobar.

— Tivissa: Borràs, Jardí.

— Torre de l'Espanyol: Montagut.

— Vinebre: Domènec, Ossó.

Com es desprèn del suara dit, la major concentració de llinatges nobles es dona a Flix i Móra d'Ebre, que compten entre els seus veïns amb mitja dotzena de llinatges nobles cadascuna.

Pel que fa al tipus de privilegis, la distribució és com segueix:

— **Ciudadà honrat de Barcelona:** Borràs, Castellví, Gil de Federic, Jardí, Pellisser, Saloni, Vellobar.

— **Cavaller:** Castellví (1), Castellví (2), Castellbell, Bru, Llar, O'Callaghan, Ossó, Salvador, Tormé, Viana, Vilanova.

— **Noble:** Abària, Montagut, Oriol.

Tenim, així, set privilegis de ciudadà honrat de Barcelona; onze de cavaller i tres de noble.

Dins del conjunt nobiliari riberenc el llinatge més distingit és el dels Montagut, per tal com aconseguí el títol de comte de la Torre de l'Espanyol, que li permeté figurar entre la noblesa titulada.

Aquestes famílies seguien unes estratègies ben definides. En els matrimonis imperava l'endogàmia, és a dir, entre persones del mateix estament i a satisfacció de la família, i quan algú s'atrevia a desobeir —cas, per exemple, del pare de sant Enric d'Ossó— no es dubtava pas a desheretar-lo. Això es feia així perquè els matrimonis tenien com a finalitat conservar o créixer la condició socioeconòmica de les famílies dels contraents, per la qual cosa les noces eren el resultat de tot un conjunt de processos socials previs.

La col·locació dels fills cabalers era una qüestió important per a les famílies. La dedicació a l'Església era una bona solució, com també ho era la milícia, especialment en el segle XVIII, gràcies a les mesures preses pel Borbó a fi de fer atractiu el servei d'armes a la noblesa, a la qual se li reservaven les càrrecs d'oficials.

Els nobles vivien de les rendes que treien de les seves propietats rústiques i urbanes, així com dels censals.

Els seus habitatges eren més grans i de més qualitat que les de la resta de la gent i solien estar ben parats.

També tingueren una presència destacada en les corporacions municipals, tot i que alguns procuraven alliberar-se d'ocupar els càrrecs.

La majoria posseïen una instrucció per damunt de la mitjana de la població i alguns conrearen les lletres.

"LA COL·LOCACIÓ
DELS FILLS CABALERS
ERA UNA QÜESTIÓ
IMPORTANT PER
A LES FAMÍLIES.
LA DEDICACIÓ A
L'ESGLÉSIA ERA UNA
BONA SOLUCIÓ, COM
TAMBÉ HO ERA LA
MILÍCIA."

ABREVIATURES

ACA. Arxiu de la Corona d'Aragó

ACTE. Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre

AGA. Arxiu Gatell d'Altafulla

AHAT. Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.

AHCT. Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona

AHT. Arxiu Històric de Tarragona

APSPTor. Arxiu de la Parròquia de Sant Pere de Torredembarra

FNR. Fons Notarial de Reus

FNT. Fons Notarial de Tarragona

FNTTo. Fons Notarial de Tortosa

RHT. Registre d'Hipoteques de Tarragona

NOTES

1. ACA. Índex concessions de Felip IV de Castella, 2, 3 i 4.
2. MATAMOROS, J. (1932): *La catedral de Tortosa*. Editorial Catòlica, Tortosa, p. 72.
3. ACTo. Baptismes, 1669-1707, f. 342v.
4. AHT. FN. Tortosa, sign. 2556, f. 76; 2568, f. 595.
5. ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. (2008): *Armorial dels nobles de les comarques meridionals del Principat de Catalunya*. Diputació de Tarragona, Tarragona, p. 83.
6. AHT. FN. Ulldesona, sign. 2912, f. 136.
7. SÁNCHEZ, J. (1975): "Los médicos de Tarragona (siglos XIV-XVII)". *Boletín Arqueológico*, p. 71.
8. Tarragona, durant la guerra de Separació, estigué sota control de Felip III i patí dos setges per part dels francocatalans. Aquests patiments li feren sol·licitar gràcies al rei que, entre 1645 i 1647, li atorgà nou privilegis entre els quals figurava el de poder elegir un ciutadà honrat cada cinc anys, el dia de l'Epifania, que li fou concedit el 22 de desembre de 1645.
9. AHT. Actes del consell municipal de Tarragona, 1702-1704, f. 20.
10. AHCT. Baptismes, 10, f. 73.
11. AHT. PN. Sign. 187, f. 178v.
12. DESPUIG, Cristòfol (1981): *Los col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, p. 127.
13. CARRANZA, Josefina (1995): "Transcripció de dos documents de batlle a favor de n'Antoni Guillem de Castellbell. Anys 1500 i 1508", *Miscel·lània del Centre d'Estudis Comarcals de la Ribera d'Ebre*, 10: 73-74. MUÑOZ, P. (2006): "Els Vilanova i la cronologia de Flix", dins *Flix i la Catalunya del cinc-cents segons les memòries de Perot de Vilanova*, Ajuntament de Flix, Flix, p. 96.
14. ACTE. FNTo. Caixa 179, s/f.
15. ACTE. Diversorum, I, 230bis, f. 41.
16. ACTE. PNTo. Sign. 1342, s/f.
17. ACTE. PNTo. Sign. 1316, s/f.
18. AHT. FNTo, sign. 1274, f. 89.
19. ROVIRA, S.-J. (1996): *Els nobles de Tortosa (segle XVI)*, Consell Comarcal del Baix Ebre, Tortosa, p. 261.
20. AHT. FNTo, sign. 1344, 3 de setembre de 1532.
21. AHT. FNTo, sign. 1382, s/f.
22. MUÑOZ, P. (2006): "Els Vilanova", p. 97.
23. MORALES, E.-J. (1983): *Próceres habilitados en las cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1713)*, 188. Hidalguía, Madrid, p. 188. VILANOVA, P. de (1991): "Memòries", dins *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del conc-cents*, p. 59.
24. AHT. FNTo, sign. 1617, s/f.
25. MORALES, E.-J. (1983): *Próceres habilitados en las cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1713)*, Hidalguía, Madrid, p. 188.
26. MUÑOZ, P. (2006): "Els Vilanova i la cronologia de Flix", dins *Flix i la Catalunya del cinc-cents segons les memòries de Perot de Vilanova*, Ajuntament de Flix, Flix, p. 82.
27. AHT. FNTo, sign. 1276, p. 53.
28. Antoni Castellví es casà amb la flixenca Ramona Ambròs, filla d'Antoni Ambròs. Com a home de negocis, es dedicà a prendre arrendaments i, en diverses ocasions, aconseguí els de la batllia de Miravet, les comandes de Benissanet i Ascó i la baronia de Flix. Estava interessat en el comerç de cereals i per transportar els blats disposava de diversos llaguts. Morí a Barcelona l'any 1792.

29. VINAIXA, J.-R. (1996): *Les famílies benestants de Flix a la fi del segle XVIII*. Paratge Tarragoní, Tarragona, p. 21.
30. ROVIRA, S.-R. (2009): *Els Castellarnau, senyors del ferro*. Arola Editors, Tarragona, p. 93-99.
31. ACA. RA, reg. 1265, f. 205-208.
32. AHT. FC, sign. 362 i 367.
33. VINAIXA, J.-R (1996): *Les famílies*, p. 25.
34. AHT. FNR, sign. 7259, f. 8v.
35. VINAIXA, J.-R. (1994): *La navegació per l'Ebre català en el darrer quart del segle XVIII (de Riba-roja a Miravet)*. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, Flix, p. 88.
36. CADENAS, F. de. (1958): "Algunos títulos de ciudadanos honrados de Barcelona beneficiados para aplicar su importe a las obras del Puerto de Tarragona", *Hidalguía*, 31: 971.
37. ACA. RA., reg. 1265, f. 171-174.
38. PLANTADA, J.: "Hidalguías de Cataluña. Solicitudes de privilegio de ciudadano honrado de Barcelona, Caballero y noble del Principado de Cataluña, que informados favorablement por la Cámara de Castilla obtuvieron la sanción regia y se conservan en el Archivo del Ministerio de Justicia", *Hidalguía*, 97: 838.
39. ACA. RA., reg. 1265, f. 406-410.
40. PLANTADA, J.: "Hidalguías", p. 838.
41. PLANTADA, J.: "Hidalguías", p. 838.
42. ROVIRA, S.-J. (2008): *Armorial dels nobles de les comarques meridionals del Principat de Catalunya*. Diputació de Tarragona, Tarragona, p. 154, 176.
43. *Catálogo de hidalguías que se conservan en el Archivo Histórico Nacional de Madrid sección de consejos suprimidos. Se refieren fundamentalmente al siglo XVIII*, p. 44.
44. *Ibidem*.
45. *Catálogo*, p. 44.
46. ROVIRA, S.-J. (1997): *Els nobles de Tortosa (segle XVII)*. Consell Comarcal del Baix Ebre, Tortosa, p. 143.
47. *Ibidem*, p. 144.
48. *Ibidem*.
49. VINAIXA, J.-R. (1989): "Els Gil de Federich a Benissanet (I)", *Paratge Tarragoní*, 6: 5-6.
50. AHT. FN., sign. 2758, f. 215.
51. AHT. Sign. 2771, f. 172.
52. AHT. FN., sign. 4707, f. 107.
53. ROVIRA, S.-J. (2006): *Els nobles del Baix Camp (segle XVIII)*. Associació d'Estudis Reusencs, Reus, p. 55.
54. MORALES, F. (1982): *Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña. Dinastía de Austria. Reinado de Carlos II (1665-1700)*, *Hidalguía*, Madrid, p. 28.
55. ROVIRA, S.-J. (1997): *Els nobles de Tortosa (segle XVII)*, p. 221.
56. AHT. FN., sign. 198, f. 108.
57. ROVIRA, S.-J. (1997): *Els nobles de Tortosa (segle XVII)*, p. 221.
58. AHT. FN., sign. 212, f. 294.
59. AHT. FN., sign. 2084, s/f.
60. ACTo. Óbits, 1689-1728, f. 81v.
61. VINAIXA, J.-R. (1992): *Els O'Callaghan de Benissanet. Una família irlandesa del segle XVIII*. Paratge Tarragoní, Tarragona, p. 6.
62. *Ibidem*, p. 7 i 15.
63. *Ibidem*. AHT. FN., sign. 5359, f. 31.

64. MORALES, F.-J. (1983): *Próceres*, II, p. 18.
65. ROVIRA, S.-J. (1997): *Els nobles de Tortosa (segle XVII)*. Consell Comarcal del Baix Ebre, Tortosa.
66. MORALES ROCA, Francisco José: *Próceres habitados en las Cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII*, volum II. Madrid: Hidalguía, 1983, p. 21.
67. *Ibidem*.
68. *Ibidem*.
69. *Dietari de la Generalitat de Catalunya. Volum IX. Abys 1689 a 1701*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2005, p. 1507.
70. ACO [Arxiu Comarcal de Montblanc], FN[Fons notarial], sign. 771.4, f. 18.
71. AHT [Arxiu Històric de Tarragona]. FN., sign. 4693, f. 189.
72. AHT. FN., sign. 4694, f. 154v.
73. ACO. FN., sign. 772.1, f. 99.
74. AHT. FN., sign. 5362, f. 126.
75. AHT. FN., sign. 2908, f. 107.
76. *Ibidem*.
77. AHT. FN., sign. 2908, f. 107.
78. AHT. FN., sign. 2908, f. 109.
79. MORALES, F.-J. (1987): "Registros nobiliarios del Brazo Militar del Principado de Cataluña: el *Llibre vert* del Antiguo Brazo Militar (1602-1713)", *Hidalguía*, 204: 861.
80. AHT. FN., sign. 2123, s/p.
81. AHT. FN., sign. 2246, f. 2v.
82. *Catálogo de hidalguías que se conservan en el Archivo Histórico Nacional de Madrid*, p. 437.
83. AHT. FN., sign. 2176, f. 19.
84. MORALES, F.-J. (1983): *Próceres*, II, p. 90.
85. AHT. RHT, 9, f. 40v.
86. AHT. FN., sign. 1650, f. 159.
87. ROVIRA, S.-J. (1993): "Els veguers de Tarragona (segles XVI-XVII)", *Pedralbes*, 13, I: 108.
88. MORALES, F.-J. (1983): *Próceres*, II, p. 122.
89. COTS, A. (1993): *Els Montagut de Móra d'Ebre*, Publicacions Paratge Tarragoní, Tarragona, p. 7 i s.
90. AHT. FN., sign. 2064, f. 25.; 2108, s/f.
91. ACTo. Notari Salvador Bordes, 13, s/p.
92. ACA. CA., lligall 304, doc. 127/2.
93. MUÑOZ, P. (2006): "Els Vilanova", p. 81.
94. *Ibidem*.
95. *Ibidem*, p. 82.
96. CARRERAS, F. (1993): *La navegació al riu Ebre*, Amics de l'Ebre / Direcció General de Ports i Costes, Barcelona, p. 144 i s.
97. *Ibidem*, p. 145.
98. MUÑOZ, P. (2006): "Els Vilanova", p. 86.
99. *Ibidem*, p. 93.
100. AHT. FN., sign. 1293, f. 91
101. AHT. FN., sign. 1279, f. 99.

102. ROVIRA, S.-J. (1996): *Els nobles de Tortosa (segle XVI)*, p. 264.
103. *Ibidem*, p. 265.
104. VILANOVA, P. de (1991): "Memòries", dins *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del conc-cents*, p. 42.
105. *Ibidem*, p. 79 i s.
106. *Ibidem*, p. 74.
107. AHT. FN., sign. 1325, s/f.
108. PALOS, J.-L. (1994): *Catalunya a l'imperi dels Àustria*. Pagès editors, Lleida, p. 101.
109. MORALES, F.-J. (1983): *Próceres*, II, p. 141.
110. VILANOVA, P. de (1991): "Memòries", p. 87 i s.
111. MORALES, F.-J. (1983): *Próceres*, p. 141.
112. MORALES, F.-J. (1983): "Privilegios nobiliarios otorgados por el rey don Felipe III de Austria en el solio de las cortes de Barcelona de 1599", *Hidalguía*, 178-179: 604.
113. VILANOVA, P. de (1991): "Memòries", p. 36.
114. *Ibidem*, p. 37.
115. *Ibidem*, p. 38.
116. *Ibidem*, p. 46.
117. *Ibidem*, p. 62.
118. *Ibidem*, p. 75.
119. *Ibidem*, p. 81.